

Debatt: 2003-07-05 [sida A04]

"Falska löften om ökad sysselsättning". Lars Calmfors förklarar varför han röstar ja till EMU, trots jasadans argumentering
LARS CALMFORS

Ja till EMU ger knappast ökad sysselsättning. Det är särskilt allvarligt när man presenterar tendentiöst material i vetenskaplig förklädning, skriver Lars Calmfors, ekonomiprofessor och EMU-utredare. Han menar att jasidan använder "hemsnickrade" beräkningar. Vetenskapligt kan man inte ha någon uppfattning om hur antalet jobb påverkas. Men min egen uppfattning är att de troliga inkomstökningarna med EMU inte väger upp risken för mycket hög arbetslöshet. Jag ser inte EMU som en ekonomisk fördel men röstar ändå ja, skriver Lars Calmfors.

När väljarna i höst tar ställning i EMU-frågan kommer de att göra det på basis av både ekonomiska och politiska argument. För de flesta är förmodligen de ekonomiska argumenten de svåraste att bedöma. Här har den senaste tidens debatt koncentrerats på EMU:s konsekvenser för tillväxt och sysselsättning. Det kan därför finnas skäl att granska vilket stöd olika påståenden har i forskningen.

Jasadans ekonomiska huvudargumentation är följande. En gemensam valuta leder till mer handel. Mer handel leder till högre tillväxt. Högre tillväxt skapar i sin tur fler jobb. I material från Svenskt Näringsliv ("Minst 100 000 jobb", april 2003) anges antalet nya jobb till mellan 100 000 och 300 000. Stiftelsen Sverige i Europa har sedan använt detta underlag för att i en serie rapporter precisera hur mycket ett EMU-medlemskap kan väntas öka sysselsättningen i varje enskilt län.

Hur ska man se på de olika argumenten? Det kan vara lämpligt att granska varje led i orsakskedjan EMU - mer handel - högre tillväxt - fler jobb.

EMU-utredningen 1996 drog på basis av då existerande forskning slutsatsen att det fanns litet som talade för att en gemensam valuta skulle leda till stora ökningar av handeln. Men ny forskning under de allra senaste åren om tidigare valutaområden har förändrat bilden. De första nya studierna fann att en gemensam valuta innebär tre gånger så stor handel på lång sikt, medan senare studier i regel funnit effekter på 50-100 procent.

Man har nu också kunnat studera hur EMU-ländernas handel utvecklats sedan EMU-starten. Sådana studier tyder på att EMU hittills kan ha lett till mellan 5 och 30 procent större handel mellan euroländerna än som skulle ha varit fallet utan euron.

Det finns många frågetecken kring de nya studierna. Tidigare valutaunioner har ofta innefattat små och fattiga områden (många

gångar tidigare kolonier) som förmodligen inte alls är representativa för EU-länderna. I specifika fall, som när valutaunionen mellan Irland och Storbritannien upplöstes 1979, har man inte kunnat påvisa några effekter. Det är också förvånande att den gemensamma valutan inte bara tycks ha ökat handeln mellan euroländerna utan också mellan euroländerna och utanförstående länder.

En annan invändning är att uppskattningarna av handelseffekterna ofta skiljer sig kraftigt åt mellan olika studier. EMU har vidare funnits alltför kort tid för att man ska vara säker på att de handelsökningar som skett inte haft andra orsaker än den gemensamma valutan. Slutsatsen kvarstår ändå att ett antal nya studier funnit stöd för att en gemensam valuta leder till betydande ökning av handeln.

Hur ska man då se på sambandet mellan handel och tillväxt? Det finns goda argument för att ökad handel leder till en effektivare användning av resurserna. Varje land kan koncentrera sig mer på sådan produktion som man är bäst på, antingen därför att den passar de egna produktionsförutsättningarna eller därför att man kan utnyttja stordriftsfördelar.

Man kan då producera mer med de resurser man har i arbete. Produktiviteten, det vill säga produktionen per anställd, ökar. Detta höjer inkomsten per capita från en nivå till en annan. Under den tid anpassningen sker (säg under en 20- eller 30-årsperiod) blir tillväxten högre.

Enligt ett alternativt resonemang kan ökad handel också innebära en permanent höjning av tillväxttakten. Ett skäl är att mer handel innebär hårdare konkurrens och därmed krav på en högre innovationstakt. Ett annat skäl är att ökad handel leder till snabbare spridning av innovationer mellan länderna.

Empirisk forskning tycks bekräfta att mer handel innebär högre BNP per capita. Enligt en ofta citerad studie av de amerikanska ekonomerna Rose och Frankel ökar varje procentenhets höjning av handelsintensiteten (export + import i procent av BNP) på lång sikt BNP per capita med 1/3 procent. Denna siffra används av Svenskt Näringsliv i den ovan nämnda rapporten, där man räknar med att en 15-procentig ökning av handelsintensiteten vid ett EMU-medlemskap ska ge en BNP-ökning med 4 procent.

Det är svårt att bedöma rimligheten i denna siffra. Å ena sidan kan den långsiktiga handelsökningen bli betydligt större än 15 procent. Dessutom finns det andra studier som tyder på att mer handel kan ha ännu större BNP-effekter än som antagits i beräkningen. Å andra sidan grundas såväl Rose-Frankels som andras skattningar på material där u-länder dominerar: det finns skäl att anta att BNP-effekterna av mer handel kan vara mycket större för dessa länder än för EU-länderna.

Osäkerheten om hur mycket ökad handel kan höja den långsiktiga BNP-nivån är således stor. Men en rimlig slutsats är att det finns

en stor sannolikhet för att ett EMU-medlemskap ska ge ett påtagligt inkomstlyft. Detta är enligt min bedömning jasadans starkaste ekonomiska argument och ett argument som i dag är mycket starkare än tidigare.

Däremot är jasadans argumentation vilseledande när man kopplar ihop högre långsiktig BNP per capita med fler jobb. Det är självklart att produktion och sysselsättning följs åt över en konjunkturcykel, som ju kännetecknas av att svängningar i efterfrågan leder till svängningar i kapacitetsutnyttjandet.

Men det är ett grovt tankefel när man, som i rapporterna från Svenskt Näringsliv och Stifelsen Sverige i Europa, använder de kortsiktiga konjunkturrella sambanden mellan tillväxt och sysselsättning för att dra slutsatser om hur EMU kan påverka sysselsättningen på lång sikt. Den BNP-ökning som EMU kan medföra är ju en produktivitetsökning - en ökning av produktionen per anställd - till följd av mer effektiv resursanvändning och inte en produktionsökning som kräver fler anställda.

Det är lätt att inse att produktivitetsökningar inte i sig leder till högre sysselsättning. Om det vore så, skulle ju den successiva höjning av produktiviteten som skett sedan stenåldern för länge sedan ha eliminerat all arbetslöshet. Det som inträffar är i stället att högre produktivitet leder till högre reallöner, vilket är just den inkomstvinst som diskuterades ovan. I empiriska studier är också produktivitetsutvecklingen en central variabel för att förklara reallönernas men inte sysselsättningens utveckling.

Den argumentation som Svenskt Näringsliv och Stifelsen Sverige i Europa för fram utgör en egendomlig blandning. De delar som gäller sambandet mellan euron, handeln och tillväxten baserar sig på seriös forskning, medan de delar som avser sysselsättningen bygger på "hemsnickrade" beräkningar utan vetenskaplig grund. Någon koppling mellan EMU och sysselsättningen görs nämligen inte någonstans i den forskning man hänvisar till.

Varför har man hamnat så snett? En möjlig förklaring är okunskap. En annan är att man medvetet tar till oriktiga argument som man tror går hem. I båda fallen blir resultatet att allmänheten förses med ett felaktigt beslutsunderlag.

Självklart förekommer överdrifter i debatten från båda sidor, men i mina ögon är det särskilt allvarligt när man presenterar tendentiöst material i vetenskaplig förklädning. Den forskning som finns om hur EMU kan påverka den långsiktiga sysselsättningen har betonat helt andra faktorer än effekterna på produktiviteten. En rad olika mekanismer som verkar i båda riktningarna har identifierats.

Å ena sidan tenderar EMU att öka sysselsättningen i den mån som ett ökat konkurrenstryck leder till lägre priser. Å andra sidan påverkas sysselsättningen negativt om incitamenten för arbetsmarknadens parter att visa återhållsamhet i lönebildningen

försvagas när den svenska Riksbanken inte längre kan reagera på inflationsdrivande löneökningar med räntehöjningar.

Vid ett EMU-medlemskap får man också räkna med större konjunktursvängningar i Sverige, eftersom den gemensamma penningpolitiken utformas utifrån situationen i hela euroområdet och inte efter våra förhållanden. Detta kan påverka den genomsnittliga sysselsättningen över konjunkturcykeln på två sätt.

Arbetslösheten kan bli högre i lågkonjunkturerna och denna högre arbetslöshet kan sedan vara svår att få ner igen i högkonjunkturerna. Men det är också tänkbart att denna risk kan leda till att arbetsmarknadens parter blir allmänt mer försiktiga i lönebildningen.

Slutligen kan även de politiska besluten om utformningen av skatte- och bidragssystemet och det allmänna regelverket för arbetsmarknaden påverkas av ett EMU-medlemskap. Men också här är det svårt att ha en uppfattning om vad som kan hända.

I dagsläget går det inte att på vetenskaplig grund bilda sig en uppfattning om hur EMU på sikt kan påverka antalet jobb. Alla försök till siffermässiga preciseringar är därför meningslösa. Långsiktiga sysselsättningseffekter bör av det skälet inte spela någon roll när man tar ställning i EMU-frågan.

Den grundläggande avvägningen är i stället mellan den ökning av levnadsstandarden som ett EMU-medlemskap kan ge och risken för större konjunktursvängningar. I regel kommer troligen den svenska konjunktureren att vara väl synkroniserad med de andra EU-ländernas, men i vissa lägen kan det uppkomma stora avvikelser som kan ge allvarliga stabiliseringspolitiska problem (som i Sverige i början av 1990-talet eller i Tyskland i dag). Den här avvägningen är subjektiv.

Min egen uppfattning är att de troliga inkomstökningarna inte väger upp den ökade risken för mycket hög arbetslöshet vid enstaka tillfällen, men jag har stor respekt för dem som kommer till en annan slutsats.

Trots att jag således inte ser EMU som någon ekonomisk fördel, ska jag ändå rösta ja. Huvudskälet är ett politiskt argument. Jag ser ett stort värde i den sammanflätning av ekonomierna som en gemensam valuta bidrar till, därför att det främjar ett politiskt samarbete som jag tror är önskvärt. Detta personliga ställningstagande grundas på rena politiska värderingar som jag har som medborgare och inte på någon ekonomisk sakkunskap.

Inför folkomröstningen gäller det att hålla isär de politiska och de ekonomiska argumenten. På sikt kan det vara förödande för politikens legitimitet om man lyckas sälja ett EMU-medlemskap som man vill ha av politiska skäl med osakliga ekonomiska argument. I mitt fall kommer jag att rösta ja inte på grund av utan trots den ekonomiska argumentation som jasidan hittills fört

fram.

LARS CALMFORS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.